

Бондаренко Олена Григорівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», вул. Фрометівська, 2, м. Київ, 03039; Ollenabond@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-8270-5316>

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

Анотація. Метою статті є дослідження тактики проведення огляду місця події після вчинення терористичного акту, визначено основні етапи та принципи даної роботи та з'ясовано, як забезпечити максимальну ефективність цього процесу. Адже огляд місця події є одним із найбільш важливих етапів у розслідуванні цього виду правопорушення. Тому правильна тактика його проведення є основою для ефективного розслідування терористичних актів.

На сьогоднішній день тероризм – це одне з найактуальніших і найскладніших питань, які постають перед сучасним світом. Терористичні акти мають руйнівний вплив не лише на безпеку і стабільність держав, але й на морально-психологічний стан кожного члена суспільства, підривають довіру до інститутів влади та підвищують рівень напруженості в глобальному масштабі. Розслідування терористичних актів можна віднести до найбільш складних і важливих складових боротьби з тероризмом. Після здійснення теракту необхідно буде не тільки встановити і затримати винних, а й усунути причини, що призвели до нападу, для подальшого запобігання нових злочинів і захисту громадської безпеки. У науковій статті висвітлені різні аспекти щодо проведення огляду місця події, а саме приділено увагу специфіці роботи спеціалістів з різних галузей, що обов'язково залучаються для якісного та детального огляду. Також розглянуто тактичні прийоми проведення слідчих дій, етичні та правові проблеми, що виникають під час розслідування та координація між собою різних служб.

Методи дослідження: в ході роботи були використані загальнонаукові методи, а саме: метод спостереження, метод порівняння, метод опису, за допомогою якого було закріплено та передано досліджений матеріал. Спеціально-юридичний метод – юридична оцінка фактів, виявлення тенденцій та закономірностей юридичної практики.

Результати. В даній статті приділено увагу з'ясуванню поняттю тероризм, як однієї із найактуальніших проблем сьогодення, а також протидія цьому негативному правопорушенню в світі. Проведено аналіз міжнародних засобів та інституцій боротьби щодо створення загальної системи протидії тероризму. Розглянуто тактику проведення окремих слідчих дій, а саме огляду місця події при вчиненні терористичного акту.

Обговорення. Проаналізовано складнощі проведення огляду місця події після вчинення терористичного акту так як це складний і багатогранний процес, який вимагає високої професійної підготовки, ретельного планування та координації між різними службами. З одного боку, необхідно зібрати всі можливі докази для слідства, а з іншого – забезпечити безпеку постраждалих, рятувальників і правоохоронців, що працюють на місці.

Ключові слова: слідчі дії, огляд місця події, тактичні прийоми, тероризм, боротьба з тероризмом, слідчо-оперативна група, терористичний акт.

Bondarenko Olena Grygorivna,

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor at the Department of Law Enforcement and Anticorruption Activities of the Educational and Scientific Institute of Law named after Volodymyr Veliky Interregional Academy of Personnel Management, 2, Frometivska Str, Kyiv, 03039; Ollenabond@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-8270-5316>

TACTICS OF INSPECTING THE SCENE OF AN INCIDENT IN THE INVESTIGATION OF A TERRORIST ACT

Abstract. The purpose of the article is to study the tactics of conducting a crime scene examination after a terrorist act, to identify the main stages and principles of this work and to find out how to ensure maximum efficiency of this process. After all, examination of the scene is one of the most important stages in the investi-

gation of this type of offense. Therefore, the correct tactics of its conduct are the basis for effective investigation of terrorist acts.

Today, terrorism is one of the most pressing and complex issues facing the modern world. Terrorist acts have a devastating impact not only on the security and stability of states, but also on the moral and psychological state of every member of society, undermine trust in government institutions and increase the level of tension on a global scale. Investigating terrorist acts is one of the most complex and important components of the fight against terrorism. After a terrorist attack, it will be necessary not only to identify and detain the perpetrators, but also to eliminate the causes that led to the attack in order to further prevent new crimes and protect public safety. The research article highlights various aspects of conducting a crime scene investigation, namely, the specifics of the work of specialists from various fields that must be involved for a high-quality and detailed examination. The author also discusses tactical methods of investigative actions, ethical and legal issues that arise during the investigation, and coordination between different services.

Research methods: in the course of the work, general scientific methods were used, namely: the method of observation, the method of comparison, the method of description, with the help of which the research material was fixed and transmitted. Special legal method – legal assessment of veils, identification of trends and patterns of legal practice.

Results. This article focuses on clarifying the concept of terrorism as one of the most pressing problems of our time, as well as countering this negative offense in the world. The author analyzes the international means and institutions of combating terrorism with a view to creating a general system of countering terrorism. The tactics of conducting certain investigative actions, namely, inspection of the scene of a terrorist act, are considered.

Discussion. The author analyzes the difficulties of conducting a crime scene investigation after a terrorist act, as it is a complex and multifaceted process that requires high professional training, careful planning and coordination between different services. On the one hand, it is necessary to collect all possible evidence for the investigation, and on the other hand, to ensure the safety of victims, rescuers and law enforcement officers working at the scene.

Key words: *investigative actions, inspection of the scene, tactical techniques, terrorism, counter-terrorism, investigative task force, terrorist act.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток технічного прогресу та цифрової глобалізації у світі сприяє і розвитку тероризму, який є складною та швидко змінюваною загрозою, що несе небезпеку як для суспільства так і для держави в цілому. Це вимагає постійного оновлення підходів до боротьби з ним та вироблення відповідних стратегій на державному та на міжнародному рівнях, адже інтернет, соціальні мережі відкривають нові можливості для терористичних мереж, ускладнюючи цим розслідування правопорушень правоохоронними органами.

Сам термін «тероризм» походить від латинського «terror» – страх. «Тому, беручи до уваги суспільну небезпеку, а також жорстокість та антигуманність терору, тероризм можна визначити як суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей»[1]. Головна особливість тероризму заключається в тому, що це насиль-

ницька діяльність, яка спрямована на створення атмосфери страху, невизначеності та соціальної нестабільності. А це в свою чергу дає можливість терористам досягати політичних, релігійних або ідеологічних цілей. Чим значніший резонанс від теракту, тим більший психологічний вплив він має на суспільство, що призводить до паніки, хаосу в державі та невпевненості людей в стабільності своєї країни в цілому чи регіонів окремо.

Часто тероризм направлений на те, щоб примусити уряди держави змінювати свою політику, впроваджувати радикальні зміни в різних суспільних інституціях, а також задовільняти певні вимоги терористів. Вибухи та напади на критичні об'єкти такі, як транспортна інфраструктура, енергетична інфраструктура та державні установи, виявляють вразливість держави і створюють враження її слабкості, викликаючи серед громадськості питання з приводу того, як держава взагалі зможе забезпечити безпеку своїх громадян та стабільність. Все це більш впливає на економіку та добробут суспільства. На сьогоднішній день, з розвитком технологій, тероризм не стоїть на місці, він приймає все нові форми, адаптуючись до всіх технологічних змін і процесів.

Таким чином, боротьба з тероризмом є одним із найважливіших пріоритетів міжнародного співтовариства так як ефективна протидія цьому правопорушенню потребує комплексного підходу, що включає в себе правові, соціальні, економічні, технологічні та військові заходи. Тому тісна співпраця між всіма інституціями з використання сучасних технологій допоможе зміцнити правову базу, забезпечити безпеку та захистити права людей.

«Враховуючи цілі, які може переслідувати та чи інша терористична організація, Європол виділяє такі основні види сучасного тероризму:

- джихадистський;
- етно-націоналістичний та сепаратистський;
- «лівий» та анархістський;
- «правий»;
- тероризм одинаків.

Цей поділ є умовним та і він дозволяє побачити найбільш активні терористичні організації і зрозуміти, які з них несуть найбільшу загрозу в світі.»[2]. Адже теоретично рівень подібних загроз варіюється від країни до країни, і влюбій точці нашої планети можна опинитися під загрозою міжнародного тероризму.

«Згідно даних національного інституту стратегічних досліджень, можна умовно виділити групи країн, щодо яких спостерігається підвищена активність міжнародних терористичних організацій:

1) Країни, на території яких постійно перебувають лідери активно діючих терористичних організацій, розміщені їх осередки (філії, відділення, вілаети тощо), і які входять до сфери їх інтересів (Афганістан, Ірак, Сирія, Лівія, Нігерія, Камерун, Ємен, Пакистан та інші).

2) Країни, які ведуть активну боротьбу з міжнародними терористичними організаціями (США, Канада, Велика Британія, Франція, Туреччина, ФРН, Ізраїль тощо). Метою терористів є примушення урядів таких країн відмовитися від боротьби з міжнародним тероризмом за межами держави, в тому числі завдяки тиску з боку населення цих країн, щодо якого здійснюється залякування, а також відбувається відволікання зусиль правоохоронних органів, спеціальних служб, збройних сил і ресурсів держави на подолання наслідків таких терактів та ведення відповідної профілактичної роботи всередині держави.

3) Країни, які використовуються міжнародними терористичними організаціями як «транзитні». Такі країни не розглядаються терористичними організаціями як потенційні цілі, а використовуються для транзиту, перепочинку,

лікування, вербування нових членів – тобто для забезпечення своєї діяльності»[3].

Таким чином, сьогодні міжнародне право створює спільні рамки для співпраці між різними країнами, які направлені на боротьбу з ознаками тероризму, оскільки це транснаціональне явище, що не обмежується територією однієї країни. Правова база охоплює ряд законів, міжнародних договорів, а також різних нормативних актів, спрямованих на протидію та боротьбу з терористичними актами, притягнення винних осіб до відповідальності за вчинені правопорушення та захист суспільства від терористичної загрози.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) є основним органом, що займається створенням глобальної правової основи для боротьби з даним видом кримінальних правопорушень. ООН розробила ряд резолюцій, які зобов'язують держави співпрацювати у боротьбі з тероризмом, визначити його як серйозне міжнародне злочинне явище і сприяти розробці та створенню відповідного законодавства. Як приклад можна навести те, що починаючи з 2006 року Генеральна Асамблея ООН кожні два роки переглядає Глобальну контртерористичну стратегію та дає рекомендації щодо терористичних загроз і викликів, а також інформує про заходи у сфері боротьби з тероризмом. Це надає державам, які є членами стратегії ООН, переглядати недоліки у сфері боротьби з тероризмом, підсумовувати прогрес та складати плани на наступні роки Стратегії.

Ще однією важливою складовою є координація та співпраця на всіх рівнях – від національних урядів до міжнародних альянсів та організацій. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та глобалізація сприяє тому, що терористичні групи набули можливості діяти на міжнародному рівні, співпрацювати між собою, обмінюватись інформацією та ресурсами, а також здійснювати напади на будь-яку країну, в якій би частині світу вона не знаходилась. А це означає, що і підхід до боротьби з тероризмом має бути глобальним та масштабним. Найважливішими серед організацій, що борються з тероризмом можна назвати Інтерпол, Європол, Європейський Союз, а також це спеціалізовані антитерористичні агентства, такі як СБУ (Україна), ЦРУ (США) або МІ5 (Велика Британія), які забезпечують платформу для співпраці між державами, дозволяють координувати дії та обмінюватись інформацією.

Інтерпол має декілька спеціалізованих підрозділів, що займаються боротьбою з тероризмом. Одним із таких підрозділів є Антитерористичний центр Інтерполу, який створений

для оперативного реагування на терористичні загрози, а також для координації зусиль між різними країнами щодо розслідування терористичних актів. Даний центр спеціалізується на збиранні та обробці інформації, а також на наданні цієї інформації правоохоронним органам, що борються з тероризмом як на національному так і міжнародному рівнях. Коли вчиняється терористичний напад або є загроза такого нападу, Інтерпол координує діяльність правоохоронних органів, щоб забезпечити належну реакцію на місці події, вчасно та якісно зібрати докази та затримати терористів. Він також допомагає у розслідуванні, надаючи експертні консультації та ресурси.

Тому серед важливих заходів запобігання терористичним проявам є підвищення ефективності розслідування цієї категорії суспільно небезпечних діянь. А це в свою чергу потребує певних напрацювань та методичних рекомендацій.

Починаючи з 2014 року, під час збройної агресії росії щодо України, на території нашої держави постійно трапляються терористичні акти. І це явище набуває все більш агресивнішого і масштабнішого характеру. «Територія, де відбувся терористичний акт є місцем події і вона може складатися з десятків, сотень чи й навіть тисяч локальних місць події, які стосуються конкретних епізодів вчиненого кримінального правопорушення. Тому місцем події у кримінальних провадженнях, зареєстрованих за фактом вчинення терористичних актів, може бути: ділянка місцевості, що належить до будь-якої форми власності: вулиця, площа, пустир, двір, берег водойми; приміщення: багатопверховий багатоквартирний будинок, індивідуальна будівля, підсобний будинок, окремі приміщення в них, де: було вчинено кримінальне правопорушення; настали шкідливі наслідки; є інші сліди зазначеної події» [4, с. 411]. Головною задачею правоохоронних органів є невідкладна організація і виїзд на місце події адже при розслідуванні терористичного акту тактика огляду є критично важливою для збору доказів та забезпечення безпеки.

«Основними завданнями огляду місця терористичного акту є те, щоб: ретельно розібратися в обстановці події та зафіксувати її; виявити й вилучити сліди та предмети, які можуть мати відношення до даної події й стати згодом речовими доказами у кримінальному провадженні; виявити вихідні дані для проведення інших слідчих дій і оперативно-розшукових заходів; встановити джерела можливого одержання інших доказів, які вказують на наявність або відсутність у даній події ознак злочину, і виявити осіб,

які могли бути очевидцями події або бачили злочинця; зібрати вихідну інформацію для висування слідчих (оперативно-розшукових) версій про фактичну картину події та її учасників і одержати дані для розшуку терористів, потерпілих, заручників, знарядь злочину для проведення подальших слідчих, пошукових дій та оперативно-розшукових заходів» [5, с. 303].

«Згідно ст. 214 КПК України огляд місця події може бути проведено у невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР» [6].

Процес підготовки до огляду починається відразу ж після отримання черговим повідомлення про терористичний акт. Черговому обов'язково потрібно отримати якомога більше інформації про подію: місце теракту, масштаби пошкоджень, кількість постраждалих осіб, а також можливі небезпеки, які можуть існувати на місці під час огляду, щоб це детально доповісти особам, які поїдуть на огляд території. Після цього формується слідчо-оперативна група до складу якої мають входити слідчі, оперативні працівники, експерти, спеціалісти з вибухотехніки, криміналісти, психологи, а також медики. Наступний крок – це підготовка необхідного обладнання: камери для фіксації доказів, спеціалізовані інструменти для збору доказів, захисне обладнання, а саме: маски, костюми для захисту від хімічних чи біологічних загроз.

Щоб організувати швидкий та безпечний проїзд учасників слідчої групи на місце події, яке знаходиться у зоні проведення активних бойових дій, керівнику групи потрібно обов'язково співпрацювати з військовими підрозділами, що контролюють відповідну місцевість та орієнтуються на ній. В даному випадку військові зможуть забезпечити охорону місця події та надати захист від подальших загроз, таких як повторні вибухи чи атаки терористів, які можуть знаходитися в околицях, а також вони мають в своєму арсеналі спеціальні засоби та техніку, що можуть бути корисними для пошуку доказів, знешкодження вибухових пристроїв, розмінування території або забезпечити високу прохідність в надскладних умовах, наприклад, це можуть бути зруйновані будівлі чи природні перешкоди. Сюди можна віднести дрони для аерофотозйомки місця події, бронетехніку для надання захисту в умовах високого рівня небезпеки та інше.

Після прибуття на місце, необхідно оцінити ситуацію та забезпечити безпеку присутніх людей. Перше, що потрібно зробити, це оцінити потенційні загрози. Тому виїзні перевірки в рамках антитерористичних операцій мають важ-

ливе значення для життя і здоров'я як слідчо-оперативної групи, так і інших учасників, адже їх робота полягає в тому, щоб виявити, чи зберігаються вибухові пристрої, хімічні або біологічні загрози в зоні огляду. Залучення фахівців з відповідних галузей допоможе уникнути небезпеки для життя і здоров'я всіх, хто знаходиться на об'єкті. Тому їх присутність важлива у забезпеченні проведення огляду місця події і часто саме від кваліфікації, технічної та тактичної підготовки спеціаліста залежить успіх у розслідуванні кримінального провадження.

Зазвичай під час проведення огляду місця події потрібно пам'ятати про динамічність оперативної обстановки та про те, що певна ділянка місцевості чи приміщення можуть швидко змінитися у зв'язку з повторним артилерійським чи мінометним обстрілом. А це в подальшому унеможливить проведення повторного огляду чи додаткового. Тому, коли СОГ проводить первинний огляд, потрібно взяти всіх необхідних заходів для зібрання всієї необхідної доказової інформації відразу.

Також як показує практика, особливо в нашій країні, під час розслідування терористичного акту важливо співпрацювати з різними службами екстреної допомоги, такими як медики та пожежники. Вони по приїзду надають необхідну допомогу постраждалим, а також допомагають в евакуації та забезпеченні безпеки на місці події. Тому тісна координація дій між різними службами та підрозділами забезпечить більш ефективно управління ситуацією.

Другим важливим етапом є забезпечення охорони місця події, а також визначення периметру території. Це необхідно для обмеження доступу сторонніх осіб, які можуть перешкоджати розслідуванню або навіть піддати себе небезпеці. Для цього слід здійснити кілька важливих етапів, а саме необхідно визначити чіткі межі між самим оглядом місця події та зоною спостереження, яка може охоплювати прилеглі ділянки. Це можна зробити за допомогою використання стрічок, спеціальних огорож, знаків та бар'єрів. Огородження повинно бути достатньо видимим та надійним, щоб фізично обмежити доступ сторонніх осіб до цієї зони. По-друге, важливо організувати присутність відповідальних осіб для контролю за ситуацією. Це можуть бути співробітники правоохоронних органів або інші уповноважені особи, які будуть не допускати потрапляння сторонніх на територію огляду. Вони мають право перевіряти документи у тих осіб, які намагаються потрапити в зону обмеженого

доступу, а в разі необхідності забезпечити їх виведення. Крім того, важливо проінформувати присутніх про необхідність дотримання режиму конфіденційності та заборону на втручання в процес огляду.

Після завершення першого етапу, приступаємо до документування огляду місця події, оскільки це один з найбільш важливих аспектів. Потрібно робити детальний запис всіх знайдених доказів, тому що це забезпечить точність подальшого аналізу та розслідування кримінального провадження. Для того, щоб наочно зобразити розташування виявлених доказів, необхідно скласти схеми та робити картографічні матеріали. Що стосується фотографій, то вони та відеозаписи повинні бути зроблені до того, як будь-які зміни настануть на місці події. Фотографії повинні містити загальний вигляд місцевості, докладні відомості про місце вибуху, можливі сліди або уламки, а також будь-які інші важливі елементи. Всі докази збираються у вигляді записів про їх місцезнаходження і зберігаються відповідно до процедури, що запобігає їх втраті або пошкодженню.

Щоб швидко та ефективно провести огляд місця події, важливо чітко розподілити обов'язки серед членів слідчо-оперативної групи. Кожен учасник повинен знати свої обов'язки, будь то охорона периметру, огляд території чи документування. Це допоможе уникнути плутанини і забезпечити чітке, злагоджене та швидке виконання завдань. Адже наближеність місця події до позицій терористичних угруповань, обстріли, робота снайперів може негативно вплинути на тривалість і результати огляду.

Ці підготовчі кроки допоможуть забезпечити ефективний, безпечний огляд місця події та збереження всіх важливих доказів.

Висновки. Тактика огляду місця події терористичного акту є важливою складовою у досудовому розслідуванні, що сприяє збору доказів, аналізу ситуації та в подальшому є основою для створення детального плану у пошуку винних осіб, свідків та встановлення можливих зв'язків між подіями. Основними ефективними принципами її проведення можна назвати методичність, системність і ретельність, яка полягає в тому, що кожен елемент на місці події може не лише допомогти в розкритті правопорушення, але й стати частиною більших терористичних схем чи навіть вказати на нові загрози. Тому безперервне вдосконалення тактики огляду місця події та підвищення кваліфікації відповідних органів у її проведенні сприятиме більш ефективній боротьбі з тероризмом і забезпеченні правопорядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України Про боротьбу з тероризмом від 28.04.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Європейський антитерористичний центр. URL: <https://www.europol.europa.eu/>
3. Національний інститут стратегічних досліджень URL: <https://niss.gov.ua>
4. В. К. Грищук, В. О. Навроцький, О. К. Марін. Організаційно правові основи запобіганню тероризму. Львів 2020 р. с. 411
5. О. М. Джу́жа, А. М. Кислий. Боротьба з тероризмом. Київ 2013. с. 303.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 01.11.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy Pro borotbu z teroryzmom vid 28.04.2023 roku [The Law of Ukraine On Com-

bating Terrorism of 28.04.2023]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Yevropeyskyi antyterorystychnyi tsentr [European Anti-Terrorism Center]: Retrieved from: <https://www.europol.europa.eu/>
3. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen [National Institute for Strategic Studies]. Retrieved from: <https://niss.gov.ua>
4. Hryshchuk, V. K., Navrotskyi, V. O., Marin, O. K. (2020). Orhanizatsiino pravovi osnovy zapobihanniu teroryzmu [Organizational and legal framework for the prevention of terrorism]. Lviv p. 411.
5. Dzhuzha, O. M., Kyslyy, A. M. (2013). Borotba z teroryzmom [The fight against terrorism]. Kyiv. p. 303.
6. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 01.11.2024 r. [The Criminal Procedure Code of Ukraine of 01.11.2024]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/>.